

Štiri generacije škofjeloških Krennerjev 1. del

Krennerjeva rodbina

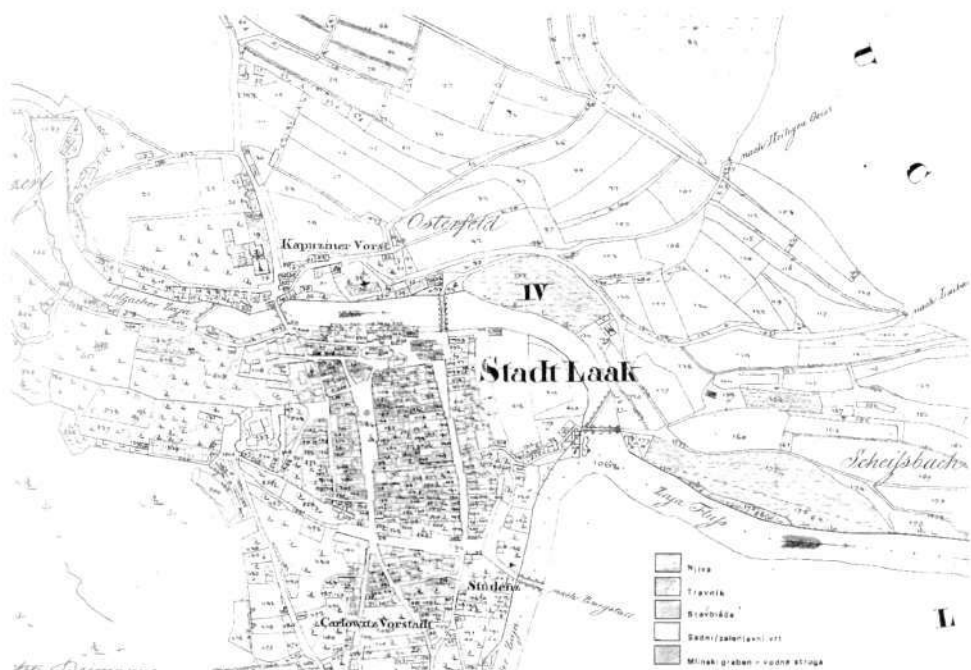
Krennerjeva rodbina se v Škofji Loki prvič omenja v zadnji četrtini 18. stoletja. Tedanji vpisi v matičnih knjigah se nanašajo na družino Jožefa in Ane Krenner. *Ana Marija (1762–1821)* je bila domačinka, *Jožef (1756–1814)* pa se je v Škofjo Loko po vsej verjetnosti priselil, ker bi ga sicer našli med vpisi v rojstni matični knjigi. A ga iščemo zaman. Od kod je prišel in od kod izvira njegov rod, zaenkrat še ni natančno znano. Mogoče res z Bavarskega kot predvidevajo potomci kranjske veje. Gotovo pa z nemško govorečih območij, saj so Krennerjevi še na začetku 20. stoletja kot občevalni jezik navajali nemščino, vendar spoštovali tudi slovenščino.¹ O Jožefu Krennerju, ki ga nekateri viri navajajo tudi kot Josipa, ne vemo prav veliko. Bil je irhar in posestnik na Spodnjem trgu. 26. februarja 1783 se je v farni cerkvi sv. Jakoba poročil Ano Marijo Rieser.² Nevesti je ob tej priložnosti poklonil 1200 gld deželne veljave, za povrh pa še 400 gld jutrne. Nevestin oče je k tej vsoti primaknil še 600 gld dote, 200 gld je izplačal takoj, preostalih 400 pa po preteku enega leta. Navedene podatke nam razkriva zapis ženitne in dedne pogodbe, ki sta jo bodoča zakonca sklenila dva tedna pred poroko. V njej sta poleg finančne plati uredila tudi pogoje dedovanja v primeru smrti enega ali drugega zakonca. Posebej zanimiv je zadnji del pogodbe, ki se nanaša na opravljanje irharske dejavnosti nevestinih staršev. Mladoporočenca sta z njima sklenila poseben dogovor, da smeta pri Rieserjevih na svojo roko opravljati irharsko dejavnost, s katero sta se preživljala tudi Maksimiljan in Marija Rieser. V primeru vdovstva je smela nevestina mati obdržati enega pomočnika. To pravico pa bi z vnovično poroko izgubila. Delavniška oprema in stope so ostale do smrti v lasti tasta oz. očeta, za njim pa Jožefa in Ane, stroške morebitnih popravil pa bi krili vsak do polovice.³

Jožef in Ana sta prva leta po poroki živela v Šurkovi hiši (Mesto 69; danes Spodnji trg 16). Tam se jima je poleti 1784 rodil sin Franc, ki je umrl že v zgodnjem otroštvu. Ko se je novembra 1788 rodil Martin, je družina že živela v svoji hiši Mesto 57 (danes Spodnji trg 24). Tam so v naslednjih letih drug za drugim prijokali na svet še Katarina (1790), Neža (1792), Jožefa (1793), Johana (1794), Johan (1795), Ana (1796), Franc (1797), Jožefa (1799), Marija (1800), Andrej (1802) in Lucija Cecilija (1805).⁴ Ponavljanje imen kaže na umrljivost otrok v prvih letih življenja, česar pa zaradi

neohranjenosti mrliških knjig do leta 1804 ne moremo podrobneje raziskati. Leta 1792 je Jožef Krenner kupil še t. i. Krennerjevo bajto na Studencu štev. 1 (danes Sorška cesta 12).⁸ Stari ljudje so vedeli povedati, da se je na tem kraju, nekoliko odmaknjenem od mesta, v preteklih stoletjih nahajal t. i. «kolera špital». Sem so izolirali za kolero in drugimi nalezljivimi boleznimi obolele meščane, obenem pa je stavba služila tudi kot karantena za osebe, ki so prihajale iz okuženih krajev. Ustreznih virov, s katerimi bi te podatke potrdili, nimamo, sama lokacija pa govori gornji trditvi v prid.

Nakupi nepremičnin in posojanje večjih vsot denarja, kot npr. 600 gld deželne veljave, ki jih je leta 1795 posodil Andreju Groharju-Sušniku iz Stare Loke,⁹ kažejo na to, da je bila že ta generacija Krennerjev zelo podjetna. Tudi žena Ana Marija se v zemljiški knjigi omenja kot posestnica. Prvič že leta 1798, ko je po očetu Maksimiljanu Rieserju dedovala hišo v predmestju Karlovec št. 41 (danes Poljanska c. 1, vulgo Pehar) in jo še istega leta prodala barbarju Antonu Vilfanu.¹⁰ Ponovno pa spet leta 1817, ko je na licitaciji za zadolženo hišo Mesto 51 (danes Spodnji trg 34) ponudila največ – 431 gld 20 kr in tako postala njena lastnica.¹¹ Pravzaprav je bila upnica prav ona in ji je prejšnja lastnica Marija Mrak s hišo le povrnila izposojeni denar. Krennerjevi so hišo vseskozi oddajali v najem. V času delovanja tovarne so v njej živele družine tamkajšnjih delavcev. Od tod tudi domače ime -pri Kocarju«. Ob popisu leta 1880 je nudila domovanje trem družinam s 13 člani, deset let kasneje pa celo štirim z 18 člani. Najštevilčnejši sta bili družini Nunar in Beyer. Kocar Jožef Nunar in njegova žena Barbara sta imela sedem otrok, valkar Heinrich Beyer in soproga Maria pa pet. Leta 1890 so si štirje od njih že služili kruh v Krennerjevi tovarni.¹²

Celotno Jožefovo premoženje je bilo po sodnem popisu, napravljenem ob njegovi smrti 16. maja 1814, vredno 28.876 gld, dejansko pa le 22.000, saj je imel za skoraj 7000 gld pasive. Od nepremičnin so v njegovo zapuščino spadale hiša Mesto 57 z valkarijo, Pristava na Studencu z gospodarskim poslopjem in vrtom, županska njiva na Osterfeldu, njiva v Šajsbahu, njiva na Gmajni, vrt na spodnjem Grabnu in travnik ob Sori. S testamentom je za univerzalno dedinjo določil ženo Ano, otrokom pa namenil volila, Francu, Johanu, Jožefi, Mariji in Luciji (Ceciliji) po 2000 gld, Andreju pa 3000.¹³ Iz kasnejših zapisov je razvidno, da zadeve niso bile zemljiško-knjižno urejene in da so napravili prepis šele po Anini smrti. Prisojilna listina iz leta 1823 namreč pravi, da se *«celotno Jožefovo premoženje prisoja gospe Ani Krenner oz. njenemu univerzalnemu dediču Francu»*.¹⁴ Franc je prevzel tudi vse zadolžnice materinih dolžnikov. Zapuščinska obravnava po Ani Krenner (umrla 10. januarja 1821) in istočasno tudi po njenem možu Jožefu, je bila izpeljana 21. julija 1823.¹⁵ Takrat je sin Franc tudi uradno postal univerzalni dedič vsega materinega premoženja, kot je določila v testamentu iz leta 1820. Poleg prej omenjenih nepremičnin zasledimo med njeno zapuščino še sosednjo hišo Mesto 56, na licitaciji kupljeno hišo Mesto 51 in gozd Mačkovc. Sodni popis zapuščine je bil napravljen dva tedna po njeni smrti in prinaša zelo zanimive podatke o vrednosti posameznih delov dediščine. Nepremičnine so bile vredne 2820 gld, in sicer: hiša Mesto 57 in mlin ob Sori skupaj 1100 gld, Pristava z gospodarskim poslopjem in vrtom 300 gld, mala hiša Mesto 51 300 gld, njiva na Osterfeldu 300 gld, njiva v Šajsbahu 200 gld, travnik ob Sori 480 gld, vrt na Grabnu 40 gld in gozd Mačkovc 100 gld. Vrednost premičnin

Katastrska skica Krennerjeve posesti

vključno s skladiščem je bila ocenjena na 3114 gld. V zapuščino je nadalje sodilo še 2187 gld gotovine, ki so jih ob izdelavi inventarja našli v hiši pokojnice in jih sodno deponirali, 20 zadolžnic v skupni vrednosti 12.636 gld in državne obveznice vredne nekaj manj kot 1600 gld. Pustila je tudi nekaj manjših dolgov. Mesarjem je dolgovala 300 gld, služinčadi 112 gld in zdravniku Gerbcu 34 gld. Po plačilu dolgov, davčnih, sodnih in pogrebnih stroškov, je ostalo še za 21.830 gld premoženja. Ker je Ana umrla razmeroma hitro za svojim možem, sta ostali neizplačani še očetuvi volili hčerki Jožefi in sinu Andreju vredni skupaj 5000 gld. Po materini poslednji volji pa je moral dedič Franc bratom in sestram izplačati še 7160 gld njenih volil in 1200 gld dodatka po očetu. Najvišje zneske (1500 gld volila + 400 gld dodatka + 120 gld za opremo) je namenila še neporočenim hčeram Jožefi, Mariji in Luciji, medtem ko sta že poročeni Johana in Polona¹⁵ dedovali le vsaka po 500 gld. Prav toliko je namenila sinu Andreju, Johanu pa le 300 gld. Zaradi visokega zneska in dejstva, da je bila večina otrok ob materini smrti še mladoletnih, je mestni sodnik in obenem njihov skrbnik Maks Zeball predlagal, da ostane dediščina zaenkrat še skupaj in naj dediči svoje zahtevke postavijo šele po dopolnjenem 24. letu, ko bodo postali polnoletni. Svoje deleže so zavarovali z intabulacijo na nepremičninah, ki jih je podedoval brat Franc. Izbris je sledil v letih 1830–1831 obenem z ureditvijo zapuščine po sestri Luciji.¹⁴ Dogovor med univerzalnim dedičem Francem in skrbnikom Zeballom je tudi določal, da imajo mladoletne sestre in bratje v primeru, da želijo ostati pri njem, do svojega 24. leta pravico do brezplačne hrane in stanovanja v domači hiši.

Sestri Marija in Jožefa sta dom zapustili že naslednje leto. Najprej Marija, ki se je maja 1824 poročila z irharskim mojstrom Andrejem Tschurtschenthalerjem in se preselila v Admont na Zgornještajersko, za njo pa oktobra še leto starejša Jožefa, ki si je za moža izbrala uradnika katedralnega gospostva Škofja Loka Jožefa Zettla. Njena družina je sprva živela v Kašmanovi hiši v Škofji Loki, odkoder so se še pred letom 1830 preselili v Sachsenburg na Koroškem. Pri bratu je ostala edinole najmlajša Lucija, dekle šibkega zdravja, ki je dočakala le 25 let. Umrla je poleti 1830. Starejši sestri Polona in Johana sta ob smrti staršev že imeli svoji družini, vendar ne v Škofji Loki. Sta pa ostali tesno povezani z irharjo, ki je nudila kruh njunima možema. Polona je po poroki s Francem Herzmanom (leta 1811) živela v Celju in sprva v Laškem, kjer viri omenjajo tudi njenega brata Johana. Johano pa po letu 1814 zasledimo v Ljubljani v hiši Jožefa Perlesa. Irhar je postal tudi najmlajši sin Andrej. Leta 1827 je od birta Tomaža Benedičiča kupil Tinkovčevo hišo v Karlovcu (danes Kopališka ulica 3) in v njej uredil irharsko delavnico. Delavnici je namenil prostore v pritličju in na dvorišču, stanovanju pa tri sobe, kuhinjo in shrambo v nadstropju. Hiša je bila v enem delu podkletena in pokrita s škodlasto kritino.¹⁵ Leta 1850 je hišo prodal in le šest let zatem zaradi izčrpanosti umrl, star 54 let.

Njegov brat *Franc* (1797–1879) je sprva tudi nadaljeval irharsko tradicijo svojih prednikov, kasneje, verjetno že v drugi polovici 20. ali na začetku 30. let 19. stoletja

pa je na vodnih napravah ob Selščici postavil manjši tekstilni obrat. Ob pomoči še petih delavk je iz hrvaške volne izdeloval odeje različnih barv za domače in tuje potrebe. O kakovosti njegovih izdelkov govori posebna nagrada, ki jo je prejel leta 1838 na obrtni razstavi v Celovcu. Letno so v njegovem obratu izdelali 2000–3000 odevi.¹⁶

To pa ni bil njegov edini tovrstni obrat. Leta 1846 ga zemljiške knjige navajajo tudi kot lastnika nepremičnin ob Savi v Kranju. Od irharja Jurija Schwarzza je kupil hišo in irharjo v Savskem predmestju 38 (vulgo Pepelnjak) v neposredni bližini sotočja Save in Kokre, poleg te pa še hišo pod Mohorjevim klancem, Savsko predmestje 16. Hiše se je po njenih novih stanovalcih oprijelo domače ime »Pri Kreñarju.«¹⁷ Obe stavbi je leta 1849 prepisal na sina Josipa (1825–1892). Tudi on se je ukvarjal z irharsko obrtjo. Dokaz za to ni le kupljena irharija, ampak tudi izgradnja »Valjavke« v Savskem predmestju 45, ki je začela obratovati

Elizabeta Krenner, roj. Materschütz, (1824–1887), žena Josipa Krennerja, začetnika kranjske veje Krennerjev. Na sliki s sinovoma

leta 1849.¹⁸ Le tri leta zatem se je Josip poročil s Tržičanko Elizabeto Maierschütz. Imela sta pet sinov, od katerih so rano otroštvo preživeli le trije: Bogomir, Franc in Josip.¹⁹ Bogomir je postal učitelj, Josip ml. se je izučil za trgovca, Franc pa viri omenjajo kot posestnika. Na domu je ostal najmlajši sin Josip, katerega potomci še danes žive v Kranju. Bogomir se je preselil v Škofjo Loko, kjer je dolga leta poučeval na tukajšnji deški ljudski šoli, Franc pa je po poroki sprva živel v Preski, po letu 1900 pa si je na vrhu Mohorjevega klanca v Kranju kupil svojo hišo.²⁰

Vrnimo se nazaj k loški veji. Podjetni Franc Krenner je vse življenje širil hišno posest. V jeseni leta 1851 je sklenil kupčijo z Apolonijo Oman iz Stare Loke.²¹ Za 575 gld običajnega denarja je od nje kupil šest njivskih in eno travniško parcelo za Kamnitnikom v skupni izmeri 2 orala in 304 sežnje.² Dve leti kasneje je posestvu priključil še dve gozdni in dve travniški parceli v Virmašah, o čemer pa bo govor na drugem mestu. Že dosti prej, leta 1827, je od gruntarja Jakoba Porente iz Suhe za 76 gld kovanega denarja kupil travnik ob Sori. Listina omenja, da z dnem vpisa novega lastnika v zemljiško knjigo prenehajo vsi Porentovi dolgovi pri Francu Krennerju. Kako globoko je bil Porenta zadolžen, vir ne navaja, ker dolgovi niso bili vknjiženi. Potrpežljivo iskanje po sodnih listinah tistega časa pa pokaže, da je bila kmetija ob prevzemu novega gospodarja v precejšnjih finančnih težavah, zaradi česar je moral mladi lastnik prodati več njiv in travnikov.²² Med njimi tudi tega ob Sori. Kupnina, za katero sta se dogovorila, pa je presenetljivo nizka in upravičeno poraja domnevo, da je Krenner plačal le razliko k dolgu.²³

Franc in Roza, roj. Kališnik (1806–1863)²⁴ sta imela številno družino. Rodilo se jima je štirinajst otrok, od tega dvakrat dvojčki. Prvorojenec je dobil po dedku ime Josip. Rodil se je pred božičem leta 1825. Ob letu mu je sledil Johan (1826), nato pa še Vincenc (1828), Franc (1829), Marija (1830), Edvard (1832), Antonija (1833), Franc (1835), Vincenc (1837), Maksimiljan (1838), Alojz in Anton (1841) ter Apolonija Julijana in Roza Matilda (1846).²⁵ Epidemije otroških nalezljivih bolezní in razne nezgode jim niso prizanesle in so drugega za drugim pobirale samo moške potomce. V letu 1829/30 kar tri. Najprej je aprila 1829 za epilepsijo umrl dvomesečni Franc, za njim avgusta za grizo enoinpolletni Vincenc in nato marca 1830 za davico še triletni Johan. Tragično leto se je ponovilo leta 1839, ko je družina v enem samem tednu izgubila triletnega Franca in še ne dve leti starega Vincenca. Franca je pobrala davica, Vincenc pa se je zadušil s koščkom mesa, ki mu je obtičal v grlu.²⁶ Mogoče se sliši malce vraževerno, a ponovno poimenovanje novorojenčkov po že umrlih bratih tudi njim ni prineslo dolgega življenja.²⁷

Oče je za preostale otroke dobro poskrbel. Fantom je dal možnost, da so se izšolali za poklic, dekletom pa primerno doto, s katero ni bilo težko najti ženina. Prva je odšla od doma hči Antonija. Komaj dvajsetletna se je poročila s sodnim adjunktom in kasneje magistratnim uradnikom Matijem Jerasom iz Spodnjih Gameljn. Starejši sestri Mariji se ni tako mudilo. Ob poroki s plemenitim Justom Karlom Andrejem Garzarollijem, plemenitim Thurnlack iz Senožeč, davčnim inšpektorjem, ki je takrat služboval v Kranjski gori in kasneje v Slovenj Gradcu in Novem mestu, je štela že polnih 27 let.²⁸ Nič slabše ni izbrala sestra Matilda, ko se je leta 1868 poročila z Janezom Jurijem Stadlerjem,²⁹ direktorjem tovarne umetne volne v Medvodah. Njena

dvojčica Julijana pa je bila ob očetovi smrti leta 1879 še vedno »gospodična« in zaradi tega deležna najvišjega volila. Oče ji je zgovoril 4300 gld, kar je bilo za celih 2600 gld več, kot je namenil preostalim hčeram, katerim je doto izplačal ob poroki.⁶⁰ Deželno stolno mesto Ljubljano sta si za novo bivališče izbrala sinova Maksimiljan in Anton. Maksimiljan je opravljal službo ravnatelja Kranjske stavbne družbe, Anton se je ukvarjal s trgovanjem. Trgovski register ga v letih 1868 do 1875 omenja kot lastnika trgovine z manufakturnim blagom. Žena Marija, roj. Landisch, po njegovi smrti, ki jo je povzročila epidemija koz, ni nadaljevala trgovske dejavnosti, sin Anton pa je ob izgubi očeta dopolnil komaj eno leto. Podatkov o Edvardu Krennerju tudi ni na pretek. Vemo, da je živel v Mariboru in se tam poročil z Amalijo Recht, da se je ukvarjal s trgovino in zgodaj umrl. Spomladi leta 1875 ga je med obiskom v Škofji Loki zadela srčna kap. Pokopali so ga na starološkem pokopališču. Nanj spominja nagrobna plošča, vzdana na zahodni strani cerkvene ladje, vendar so napisi že povsem zbledeli in težko čitljivi.

Frančeva družina je vseskozi živela na Spodnjem trgu v hiši, ki je ob numeriranju dobila hišno številko Mesto 57. Danes je v lasti Kmetijsko-gozdarske zadruge Škofja Loka, ki ima v pritličnih prostorih svojo trgovino. Hišo je ob koncu 18. stol. kupil njegov oče Jožef Krenner in jo ob smrti zapustil ženi Ani, leta 1823 pa je bila prisojena njemu. Kot večina tamkajšnjih hiš je bila tudi Krennerjeva enonadstropna s kletjo, obokano vežo, kuhinjo, shrambo in petimi sobami. Ob hiši je bilo dvorišče z irharsko delavnico, hlevom in vrtom.⁶¹ Arkadni hodniki na dvoriščni strani so vidni še danes, prav tako tudi nekateri drugi stavbni elementi iz 17. in 18. stol. Podobno velja za sosednjo hišo št. 56, ki jo je Franc prav tako dobil po prisojilu leta 1823 in

Slika Krennerjeve hiše na Spodnjem trgu v Škofji Loki (dvorišče)

jo še pred letom 1869 združil s štev. 57.⁵² K hišama so spadali gozdni deleži v okolici mesta. Krennerjeve gozdne parcele so se nahajale v Padrški, v Bodoveljski grapi, Dešni, Veliki Hrastnici, Kurniku, za Gradom in v Tošču.⁵³ Z leti, ko so se otroci odselili in si ustvarili svoje družine, je postajala hiša vedno bolj prazna. Ob popisu prebivalstva na silvestrovo 1869 so bili poleg očeta doma prijavljeni še sinovi Maksimiljan, Anton in Alojz ter hči Apolonija Julijana, fizično prisotna pa le zadnja dva. Maksimiljan se je kot trgovec zadrževal v Beljaku, Anton pa v Ljubljani. Pri hiši so poleg domačih živeli še irharski pomočnik Jožef Šifrer iz Kranja, vajenec Jakob Bogataj iz Žirov in dekli Lenka Kržišnik iz Poljan in Lenka Lisek iz Škofje Loke.⁵⁴ Redili so dva konja, tri krave in eno tele. Ob naslednjem popisu leta 1880 sta v hiši živela le še irharski pomočnik Jožef Šifrer in kravja dekla Neža Okorn.⁵⁵ Bolj poln je bil hlev, v katerem sta redila dva konja, enajst govedi in dva prašiča.⁵⁶

Mama Roza ni dočakala visoke starosti. Umrla je 29. aprila 1863 stara komaj 57 let. Ali je smrti res botrovala izčrpanost, kot je zapisal župnik v mrliški knjigi, ali je bila vzrok kakšna druga bolezen, ki jo mrliški oglednik ni poznal, ne bomo nikoli izvedeli. Dediščina, ki jo je zapustila, ni bila velika, saj je skoro vse premoženje posedoval njen mož. Nekaj pa je le morala imeti, sicer ne bi opravili zapuščinske razprave, s katero je bilo določeno, da dobe mladoletni otroci Anton, Alojz, Julija in Matilda vsak po 375 gld in pravico do oskrbe v domači hiši. Oče jim zneskov ni izplačal v gotovini, pač pa so napravili zadolžnice in vpisali zastavno pravico pri posesti na Studencu. Brisana je bila šele leta 1901.⁵⁷

Franc Krenner je ženo preživel za celih 16 let in umrl v za tiste čase visoki starosti. Dočakal je 81 let in pol. Njegovo smrt je loški župnik zabeležil v mrliški knjigi 13. aprila 1879. Kot vzrok je navedel starostno onemoglost. Kljub temu da na smrt nihče ne misli rad, se je Franc, ko se je bližal svoji 70. letu, odločil, napraviti testament.⁵⁸ V njem je za univerzalnega dediča vsega svojega premoženja in terjatev do dolžnikov imenoval sina Alojza. Ko je ta poplačal 114 gld pogrebnih stroškov, mu je ostalo še 27.289 gld aktivnega premoženja.⁵⁹ Vanj so spadale hiše na Studencu 1, v Mestu 51 in 57 in mlin ob tovarniškem poslopju, suknjarske valke, Pristava v predmestju Studenec, njiva v »Šajsbahu«⁶⁰, tri njive na Osterfeldu in tri »Na gmajni« za Kamnitnikom, opekarna ob poti čez Pahovec k Svetemu Duhu in dve gozdni parceli, vulgo Mačkovec, v k. o. Sv. Ožbolt v skupni izmeri 10 ha 53 a in 96 m². Za svete maše je pokojni Krenner namenil 20 gld, prav toliko tudi za sosednjo Špitalsko cerkev. Njegovo stanovanjsko hišo in podružnično cerkev je ločevala le cesta, ki vodi čez Spodnji trg. Preostalim dedičem je namenil naslednja volila: sinu Josipu, hčerka Mariji in Antoniji ter vnuku Antonu vsakemu po 1700 gld, hčerki Matildi 3000 gld, sinu Maksimiljanu 3700 gld in hčerki Juliji 4300 gld. Obenem je sinu Josipu izgovoril pravico, da lahko proti plačilu uporablja suknarske valke. Za vsakokratno uporabo je moral plačati po en gld. Volila je moral izplačati glavni dedič sin Alojz. Vsota ni bila majhna, saj je znašala kar 16.100 gld. Povrhu vsega je mladi gospodar ravno v tem času popravljal hišo na Placu in že razmišljal o razširitvi tovarniških prostorov. Zato se je s sestrami in brati raje dogovoril za odlog izplačila volil. Zadolžnice v zneskih posameznih volil je sestavil notar Triller⁶¹. Podpisali so jih 15. aprila 1880 v njegovi notarski pisarni. Rok izplačila ni bil določen. Dogovorili so

se le o načinu izplačila in obrestih. Alojz se je zavezal, da bo dolg na šestmesečni odpoklic plačal v gotovini na javni blagajni. Sprotno je odplačeval le 6 % obresti. Upniki so svojo terjatev zavarovali z vknjižbo zastavne pravice pri vseh tistih nepremičninah, ki jih je po očetu podedoval njihov brat oz. stric. Prvo je leta 1881 izplačal sestro Julijo. Verjetno je takšnemu vrstnemu redu botroval dolg, ki ga je imela Julija pri trgovcu Karlu Kavšku v Ljubljani.¹² Z njim se je poleti 1880 dogovorila, da ji dovoli nakupe na up do skupnega zneska 1500 gld.¹³ V zastavo je ponudila svojo terjatev do brata in dovolila vpis nadzastavne pravice. Če se je Alojz skušal otresti dveh upnikov na en mah, je bilo poplačilo Julije nujno. Sestra se je v tem letu poročila z Janezom Mollom iz Novega mesta in se tja tudi preselila. Mogoče je bila prav bližajoča se poroka razlog za omenjene nakupe. 28. avgusta 1881 je tamkajšnji notar Jožef Rozina

Josip Krenner ml. (1862–1911), nečak škofjeloškega tovarnarja Alojza Krennerja st. Bil je najmlajši sin njegovega brata Josipa, ki se je v Kranj odselil sredi 19. stoletja in tam opravljal irbarsko obrt

izdelal listino, na podlagi katere je Alojz poplačal dolg Karlu Kavšku, preostali del volila pa izplačal Juliji Moll.¹⁴ Za Julijo je prišel aprila 1882 na vrsto nečak Anton, sin Alojzovega pokojnega brata Antona iz Ljubljane. Ker je bil še mladoleten, sta plačilo sprejela njegova mati Marija in varuh Maksimiljan Krenner, direktor Kranjske stavbne družbe iz Ljubljane.¹⁵ Drugi volilojemalci niso tako hiteli. Volilo je zanje predstavljalo neke vrste dolgoročno vezavo, mogoče celo rezervo za »slabše čase«. Vsaj za Krenerjev primer to lahko trdimo, saj bi lahko Alojz preostale sestre in brate izplačal že dosti prej, če bi to želeli, le kakšna druga investicija bi malo počakala. Tako pa so Josipovo in Maksimiljanovo volilo prejeli šele njuni dediči, Antonija in Matilda pa sicer osebno, a tudi že po Alojzovi smrti. Medtem ko je Josipovo volilo pripadlo le enem dediču, sinu Josipu,¹⁶ so Maksimiljanovega dedovali vsi štirje tedaj še mladoletni otroci: Maksimiljana, Konrad, Margareta in Ernst. Zanimivo je, da so vsi sinovi Franca Krennerja (1796–1879) umrli razmeroma mladi. Oba Franca, oba Vincenca in Johan že kot otroci, Anton še ne 34-leten, Edvard star 43 let, Alojz 54 in Maksimiljan 58, le Josip je s svojimi 67 leti nekoliko presegel njihovo povprečje. To dejstvo je privedlo do nekoliko nenavadne situacije, ko so mladoletni Alojzovi dediči izplačevali volila svojim prav tako mladoletnim bratrancem in sestričnam. Seveda so izplačila potekala pod budnim očesom varuhov enih in drugih otrok.

Alojz je po očetu resda podedoval lepo premoženje, zraven pa tudi skrbi, ki so mu jih povzročala očetova volila in posojila. Kot razberemo iz prisojilne listine, mu

je oče zapustil tudi te vrste dediščino. Andrej Aleš iz Gamelj mu je dolgoval 157 gld, prav toliko tudi Blaž Tavčar iz Suhe. Oba sta si denar sposodila ob koncu 50. let 19. stoletja. V ta čas sodi tudi zadolžnica Petra Arharja iz Virmaš v znesku 315 gld. Največji dolg pri njem pa je imela Antonija Mally iz Tržiča, ki si je leta 1863 sposodila kar 800 gld.

Sin *Alojz (1841–1895)*, ki je nadaljeval očetovo delo, je privekal na svet skupaj z bratom Antonom. Status animarum navaja, da se je dogodek zgodil v Škofji Loki 24. maja 1841.⁴⁷ Pri 31. letih se je poročil z Emmo Stejskall, po rodu Dunajčanko. Nevesta je bila dobrih osem let mlajša.⁴⁸ Poročni obred je 8. aprila 1872 opravil župnik v Laškem, kjer je živela po smrti staršev.⁴⁹ Kot je bila takrat navada, sta mlado-poročenca napravila ženitno in dedno pogodbo, ki jo je sestavil takratni škofjeleški notar Triller.⁵⁰ Pogodba je urejala premoženjsko razmerje med zakoncema in pogoje dedovanja ob smrti enega od njiju. Nevesta je ženinu prinesla doto v vrednosti 3000 gld avstrijske veljave, kar je bila za tiste čase velika vsota. K temu znesku je Alojz Krenner dodal še 3000 gld zaženila. Krenner je v varnost dote, zaženila in dednih pravic dovolil vknjižbo zastavne pravice na ime Emme Krenner pri nepremični- ni vložek št. 33 (kasneje vložek 59) k. o. Škofja Loka. Pri tem vložku je bila vpisana stanovanjska hiša Mesto 34 (danes Mestni trg 7, vulgo Kašman), kjer sta zakonca takrat živela. V primeru smrti, ko zakonca ne bi imela v zakonu rojenih otrok, sta se dogovorila, da preživeli deduje tri četrtine imetja pokojnika, ena četrtina pa je ostala prosta za oporoko ali zakonite dediče. Če pa bi zakonski otroci obstajali, potem se dedovanje izvede po določenih dednega prava oz. poslednji volji, izraženi v testamentu. Kot priči sta pri sestavljanju pogodbe prisostvovala čevljar Anton Demšar iz Mesta 34 in kavamar Vencelj Pajer iz Mesta 115. Do leta 1880 gospa Krennerjeva od prej omenjenih 6000 gld še ni ničesar koristila. Alojz pa je med tem časom po očetu dedoval še druge nepremičnine in aprila 1880 dovolil, da se žena intabulira tudi nanje.⁵¹

Rek o kravci in štalci je tudi Alojz dobro poznal. 22. februarja 1872, ko so bile priprave na poroko že v teku, je od loškega posestnika in gradbenika Janeza Krstnika Molinara za 7000 gld kupil dvonadstropno hišo na Placu, Mesto 34. 2000 gld mu je plačal na roko ob sklenitvi pogodbe, preostali del pa na odpoklic vključno s 5-% obrestmi. Dolg sta zavarovala z intabulacijo Molinara v zemljiški knjigi pri vlož. št. 33. Zastavna pravica je bila izbrisana leta 1875, ko se kot novi upnik intabulira Kranjska hranilnica, pri kateri se je Krenner zadolžil za 4000 gld. Kaže, da je en dolg le zamenjal z drugim. Sprehod skozi listinsko serijo nam razkrije, da je hiša v sedmih letih zamenjala kar tri lastnike. Do leta 1865 je bil njen lastnik Jurij Otrin, ki pa je šel takrat v konkurz, hiša pa na dražbo, kjer jo je kot najboljši ponudnik za 2002 gld kupil Molinaro in nato leta 1872 prodal Krennerju. Hiša je imela poleg obokane veže, žitnega magacina in kevdra še kuhinjo, shrambo, kamro, štiri sobe in v vsakem nadstropju po eno predsobo.⁵² Po dogovoru med strankama je prešla v fizično posest Krennerja do gregorjevega, 24. aprila 1872.⁵³ Ravno tako je na dražbi leta 1879 od Franca Hafnerja kupil še sosednjo hišo Mesto 35 in zanjo odštel 1962 gld.⁵⁴ Dejansko je postal njen lastnik šele leto kasneje, ko so bile opravljene vse pravne formalnosti in se je lahko vpisal v zemljiško knjigo. Iz gradbene in

zemljiškoknjižne dokumentacije je razvidno, da je Krenner v letih 1879/80 staro hišo z baročnimi stavbnimi elementi in arkadnim dvoriščem povsem nanovo pozidal v merah nekdanje stavbe in jo povezal s hišno števil. 34 v eno stavbo z enotno števil. 35.⁵⁵ Gradbena dela so bila končana novembra 1880. 26. novembra si je hišo ogledala štiričlanska komisija, v kateri so bili poleg župana Blaža Moharja še gradbenik Janez Krstnik Molinaro in odbornika Janez Triller in Jožef Kalba. Dvonadstropna hiša je bila v celoti zidana z obokano kletjo, kuhinjo, shrambo in več sobami.⁵⁶ Hiša je imela notranje dvorišče in gozdne deleže v okolici Škofje Loke. Alojzova družina je v njej živela do srede 80. let, ko so se preselili v Krennerjevo hišo na Spodnjem trgu. Notarska pogodba iz junija 1883 jih še omenja na stari lokaciji, maja 1885 pa že na novi. V hiši so tudi v naslednjih letih živeli najemniki. Med njimi velja omeniti zdravnika Antona Arka, notarja Nika Lenčka in lesnega trgovca Johana Calearija z družino. Po Alojzovi smrti je bila hiša, vključno z vrtom, travnikom in gozdnimi parcelami, spet naprodaj. Tokrat (1896) se je za nakup odločil loški trgovec Matej Žigon. Zanj je bila hiša še toliko bolj zanimiva, ker je razpolagala z opremljenim trgovskim lokalom v pritličju. Kupnina je znašala 18.000 gld; od tega je na nepremičnine odpadlo 17.600 gld in 400 na opremo v prodajalni. Žigon je del zneska poravnal s prihranki in del z gotovinskim kreditom, ki ga je najel pri posojilnici v Radovljici. Obenem je prevzel tudi Krennerjevo zadolžnico iz leta 1875 v znesku 4.000 gld v korist Kranjske hranilnice iz Ljubljane.⁵⁷

Povrnimo se nazaj k Alojzu Krennerju. Ta se je 11. novembra 1880 močno zadolžil pri ljubljanskem trgovcu Ferdinandu Melhiorju Schmittu.⁵⁸ Najverjetneje so bili za dolg v znesku 10.000 gld krivi prav gradbeni posegi na Placu, ker drugih nakupov

Mestni trg v Škofji Loki okoli leta 1900. Skrajno levo se vidi frčada Kašmanove hiše, ki je bila med leti 1872 in 1896 v lasti Alojza Krennerja

Škofja Loka - Bischoflak

Sušenje sukna na dircah ob Lahovem mostu kmalu po letu 1900

nepremičnin ali popravil pri tovarniškem posloplju tedaj ni imel. Določila zadolžnice so bila ista kot pri vseh prejšnjih. Krenner je moral vsake pol leta odplačevati 6 % obresti in sicer v roku šestih tednov po zapadlosti, glavnico pa na odpoklic upnika oz. katerega koli zakonitega imetnika zadolžnice. Upnik je moral zahtevo po izplačilu najaviti pol leta prej. Če pa Krenner ne bi sprotno odplačeval predpisanih obresti, je imel Schmitt pravico, da ves izposojeni denar z obrestmi vred brez poprejšnje najave od dolžnika izterja sodno. Zadolžnici je sledila intabulacija Schmitta v zemljiški knjigi pri hiši na Placu in tovarniškem posloplju. Intabulacija je veljala tudi za tovarniške stroje. S poplačilom dolga leta 1886 so jo izbrisali iz zemljiške knjige.

Podjetniška žilica Krennerju ni dala miru. Načrt širitve tovarne na razmeroma omejenem prostoru ob Selški Sori na eni strani in sosednjimi mestnimi hišicami na drugi, je zahteval vedno nove nakupe nepremičnin. Leta 1883 je kupil najprej sosednjo Gortnarčkovo in nato še Lesičnikovo hišo, o čemer pa bo govor na drugem mestu. 20. maja 1885 je sledil nakup Pristave – travnika na levem bregu Selščice pod klancem po katerem je peljala pot čez Lahov most do tovarne. Prvotno se je na tem mestu nahajalo gospodarsko posloplje in čreslarna. Zemljišče mu je za 2300 gld prodal Valentin Cirman iz Šentvida pri Ljubljani. Njegov lastnik je postal leta 1876 ob poroki z Marijo Komatar iz Mednega, ta pa ga je leto poprej podedovala po svojem očetu.⁵⁹ Na razglednici s preloma stoletja se lepo vidi, kako so na Pristavi na kolih vzdolž Selščice sušili oprane vojaške odeje. Na travniku pa so na t. i. dircah sušili sukno in volno. Dirce so bile narejene iz pokončnih kolov, na katerih so bile pritrjene vodoravne letve, na njih pa so sušili stkano sukno. Oprano volno so razgrinjali na lesenih ploskvah pod njimi.⁶⁰ Še prej je Alojz Krenner odeje sušil kar na ograji

Lahovega mostu, dokler ga ni leta 1890 občini prijavil trgovski agent Gabrijel Devetak iz Kobarida. Imel je smolo, da se je čez most pripeljal ravno v trenutku, ko so odeje zaplapolale v vetru in splašile Devetakove konje, ki so z vozom udarili ob ograjo in napravili lastniku precejšnjo škodo. Posledice trka je na lastni koži občutil tudi Devetak. Dr. Arko mu je zaradi poškodb predpisal osemdnevno mirovanje. Krenner je v zagovor povedal, da že dvajset let tako suši odeje, pa se kaj takega še ni nikoli zgodilo in da tudi priče, ki so videle dogodek, menijo, da ga niso zakrivile odeje, ampak voznikova nespretnost. Na koncu je še dodal, da res ne ve, kaj g. Devetak želi. Pa se je tudi to hitro razčistilo. Devetak je predlagal odškodnino v znesku 40 gld, kar pa se je zdelo Krennerju absolutno preveč. Za poplačilo neljubega slučaja je bil pripravljen odšteti le 10 gld. Na koncu sta se pogodila za 12 gld in se, eden bolj, drugi pa nekoliko manj zadovoljen, razšla.⁶¹

Notarske listine le malokrat omenjajo Alojza Krennerja v vlogi prodajalca. Prvič se je to zgodilo leta 1886, ko je Mariji Šifrer iz Stare Loke prodal šest njivskih in eno travniško parcelo na Gmajni za Kamnitnikom. Kupnina je znašala 900 gld in jo je nakupovalka poravnala takoj ob podpisu pogodbe. Pogodba sama po sebi ni nič posebnega, zanimiv pa je njen četrti člen, ki govori o morebitnem dedovanju nakupljenih parcel. V primeru, da bi Marija Šifrer umrla pred svojim možem, jih dedujejo le njuni otroci oz. dediči navedeni v testamentu,⁶² medtem ko možu, ki je prisostvoval podpisu kupoprodajne pododbe, ne pripade ničesar. Druga prodaja sodi v sam konec leta 1892, ko je župni cerkvi sv. Jakoba, ki so jo zastopali mestni župnik Ivan Tomažič in ključarja J. Hafner in A. Sušnik, prodal njivo na Osterfeldu, na kateri je v naslednjih letih zrastle novo pokopališče s kapelo in mrliško vežico. Kupnina je znašala 516 gld.⁶³ Njiva je prišla v Krennerjevo posest po sodni poravnavi marca 1848. Takšnemu razpletu dogodkov je botrovala zadolžnica iz leta 1837, s katero si je mesar Tomaž Hafner iz Škofje Loke pri Francu Krennerju izposodil 400 gld kovanega denarja. Ob smrti leta 1843 je s testamentom njivo in dolg do Krennerja zapustil sinu Jakobu. Ker pa ta dolga vse do leta 1848 ni mogel poravnati, se je Krenner odločil za tožbo, ki se je končala s sodno poravnavo in prepisom njive na novega lastnika.⁶⁴

Alojzova družina je štela ob popisu leta 1880 štiri člane: gospodarja, njegovo ženo in dva otroka. Sin Alojz ml. se jima je rodil na prvi avgustovski dan leta 1873. 7. januarja 1876 mu je sledila še hči. Tudi pri izbiri njenega imena niso bili nič bolj domiselni kot pri prvorojencu. Po materi so jo krstili za Emo. 14. januarja 1887 se je družina z istim namenom še enkrat zbrala v farni cerkvi sv. Jakoba. Tokrat so h krstu prinesli najmlajšega sina Viktorja. Pri Krennerjevih je vrsto let živela tudi Alojzova nečakinja Ema iz Maribora. Ob popisu leta 1880 je bila še učenka; najverjetneje pri uršulinkah, ki so imele v mestu zasebno dekliško šolo. Kasneje je pomagala pri najrazličnejših hišnih opravilih. Za te posle sta po selitvi na Spodnji trg skrbeli predvsem kuharica Terezija Bernik, doma s Sv. Ožbolta, in sobarica Frančiška Logar, ki se je h Krennerjevim preselila iz Križ pri Trziču. Hlapčevska dela so bila domena Jakoba Peklaja iz Sela pri Črnem Vrhu.⁶⁵

Osnovnošolsko znanje so vsi trije Krennerjevi otroci dobili v Škofji Loki. Alojz ml. je prag deške štirirazredne ljudske šole prvič prestopil 19. septembra 1879. Veljal je

za pridnega učenca, zato po štirih letih ni bilo dileme o nadaljnjem šolanju na realki v Ljubljani. V tistem času se je imenovala še Državna višja realna šola. Po mali maturi je nadaljeval študij v Brnu na Moravskem.⁶⁶ Tudi Ema je starše leto za letom razveseljevala z vpisom v knjigo časti zasebne uršulinske dekliške šole v Škofji Loki. Še posebej nadarjena je bila za učenje glasbenih instrumentov in tujih jezikov. Ob koncu šolskega leta 1889/90, v katerem je zaključila šesti razred, zasledimo njeno ime kar na petih mestih. Deležna je bila splošne pohvale, poleg te pa posebej še pohvale iz učenja francoščine, italijanščine, klavirja in citer. Jeseni 1890 je šolanje nadaljevala na višji dekliški šoli v Gradcu.⁶⁷ Najmlajši sin Viktor je prvi razred izdelal kot zasebni učenec, naslednja tri šolska leta pa je drgnil klopi loške deške tedaj že petrazrednice. Z učenjem ni imel težav, le pisanje je vsako leto zadoščalo le za prav dobro oceno. Po končanem četrtem razredu se je v šolskem letu 1897/98 vpisal na gimnazijo v Kalksburgu blizu Dunaja, kjer je kasneje nadaljeval študij na tamkajšnji pravni fakulteti.⁶⁸

V času njihovega otroštva je njihov oče Alojz že veljal za enega najpomembnejših mož v mestu. Ne le da je bil tedaj edini loški tovarnar, bil je vrsto let tudi občinski odbornik in svetovalec. V občinski upravi je leta 1870 zamenjal svojega očeta Franca in ostal v njej vse do smrti. S tehtnimi pripombami je sodeloval pri odločanju o občinskih proračunih, reševanju komunalne, gradbene, zdravstvene, socialne, šolske, protipožarne in druge problematike.⁶⁹ Vseskozi je bil član ubožnega odseka in je tako dobro poznal usodo beračev in loške ubožnice. Leta 1890 je celo predlagal prepoved beračenja od hiše do hiše. Menil je, da bi domači berači hodili po potrebo le na županstvo, posestniki pa naj bi na poseben seznam vpisali, koliko nameravajo prispevati zanje. Sodeloval je tudi pri ustanovitvi prostovoljne gasilske straže leta 1876 in nakupu nove brizgalne. Tri leta kasneje je bil imenovan za izvedenca pri izdelavi načrta in proračuna stroškov izgradnje kanalizacije na Spodnjem trgu. V 80. in zač. 90. let je pustil vidno sled tudi pri iskanju nove lokacije za sodišče in davčni urad, ki sta se morala izseliti iz grajskega poslopja, pri popravilu Kapucinskega mostu, gradnji mirtvašnice na novem pokopališču in odtočnih kanalov na Spodnjem trgu. Na njegov predlog je občina leta 1885 kupila Vincarške toplice, v zač. 90. let pa začela razmišljati o popravilu lesenega Lahovega mostu čez Selščico. Zaradi odličnega poz-

Bogomir Krenner (1857–1927), dolgoletni učitelj na škofjeloški deški ljudski šoli. V Škofjo Loko je prišel leta 1880 in tu poučeval do upokojitve

navanja finančnih zadev so mu občinski odborniki leta 1892 dodelili še eno zadolžitev. Predlagali so ga v odsek za ustanovitev Mestne hranilnice v Škofji Loki. Vrhunec sodelovanja med Krennerjem in škofjeloško občino pa nedvomno predstavlja pogodba o dobavi električne energije za potrebe javne razsvetljave v mestu.⁷⁰ V Krennerjevi suknarni je namreč leta 1893 začela obratovati elektrarna na enosmerni tok, ki pa je proizvajala več energije, kot jo je tovarna potrebovala za svoje delovanje. Zato je Krenner višek energije ponudil v odkup mestni občini. 5. aprila 1894 sta z županom Valentinom Sušnikom podpisala pogodbo, v kateri se je Krenner zavezal, da bo proti plačilu 360 gld oz. 720 K naslednjih trideset let skrbel za razsvetljavo mesta in sicer: *«... vsaki dan od pričetka mraka do pol dveh čez polnoč in od tričetrt na šest zjutraj do belega dne s štiridesetimi električnimi žarnicami vsaka po šestnajst normalnih sveč po sistemu Siemens in Halske.»* Napeljava električne razsvetljave, morebitna popravila zaradi elementarnih nesreč in menjava pregorelih žarnic so šla na Krennerjev račun, poškodbe, nastale iz objestnosti, pa je krila občina. Če javna razsvetljava zaradi okvare ne bi delovala več kot osem dni, je bil Krenner dolžan občini plačevati po dve kroni odškodnine na dan. Pogodba je nadalje določala, da postane električna napeljava po preteku tridesetih let občinska last.

Zaradi naštetih zaslug mu je občina še istega leta podelila naziv častnega meščana Škofje Loke. Pred njim je bil takšne časti deležen le dr. Janez Bleiweis leta 1878. V občinskem odboru je ostal dejaven prav do zadnjega. Še par dni pred smrtjo je podpisal sprejem vabila na občinsko sejo, na kateri so se nato poklonili njegovemu spominu.

Prav tako ne moremo mimo vloge, ki jo je imel pri ustanovitvi protipožarne straže v Škofji Loki in je neposredno povezana z njegovo funkcijo v občinski upravi. V okviru občinskega odbora je vseskozi obstajala komunalna sekcija, ki se je med drugim ukvarjala tudi z gasilsko problematiko. Beseda je tako na eni od sej poleti 1872 nanesa na gasilsko opremo, ki je bila v zelo slabem stanju in potrebna obnove. Še zlasti je to veljalo za obe brizgalni, s katerima si ob izbruhu požara ne bi mogli kaj dosti pomagati. Ponovno so se k tej temi vrnil leta 1874. Odločili so se za nakup nove in za izvedbo tega sklepa zadolžili svetovalca Alojza Krennerja in Avgusta Deisingerja. Nakup je bil povezan s precejšnjimi stroški, s tem pa tudi s povečanjem posrednih davkov in negotovanjem številnih občanov, ki bi ga najraje odložili še za par let. V tem času so na Kranjskem že delovala prva gasilska društva, Ločani pa akcije še vedno niso izpeljali do konca. Sunkovitemu prehodu od besed k dejanjem sta botrovala dva požara ob koncu leta 1875, ko so morali na pomoč klicati celo gasilce iz Ljubljane. Tokrat je pobuda prišla prav iz vrst vplivnejših in bolj osveščenih meščanov, ki so se zbrali 1. decembra 1875 in iz svojih vrst izvolili petčlanski komite za ustanovitev prostovoljne gasilske straže. Komiteju je predsedoval Alojzij Krenner. Ob glasovanju se je zanj odločilo kar 19 od 20 volilcev, kolikor jih je oddalo glasovnice. Rezultat kaže na veliko zaupanje in ugled, ki ga je užival med someščani. Komite je poskrbel, da je gasilska straža dobila svoja pravila, delovni red in statut, zbiral je prostovoljne prispevke in se pri tem obrnil celo na dunajski dvor, ljubljansko hranilnico, graško protipožarno zavarovalnico in podružnico budimpeštanske zavarovalnice v Ljubljani. Navezali so stike z več

izdelovalci protipožarne opreme, med katerimi so izbrali ljubljanskega tovarnarja Alberta Samassa in od njega za 1500 glđ kupili novo brizgalno. Komite je deloval do pomladi 1876, ko je bil izvoljen poveljujoči kader gasilske straže in je njeno delo dokončno zaživelo. Alojz Krenner se ob tej priložnosti ni aktivno vključil v gasilske vrste, ostal pa je vseskozi podporni član. V znak spoštovanja so ob njegovi smrti sklicali žalno sejo in ga v gasilskih uniformah pospremili na pokopališče.⁷ Leta 1891 so med gasilsko opremo vključili tudi črpalko v njegovi tovarni, čeprav so se njegovi nasledniki kasneje želeli tej služnosti izogniti.

Drugo področje, kjer je prav tako tvorno sodeloval, je bil krajevni šolski svet. Prvič je bil vanj izvoljen že leta 1873, potem pa na vsake tri leta, kolikor je trajal en mandat, razen s krajšo prekinitvijo v letih 1886–1889. Zadnja dva mandata je celo opravljal predsedniško funkcijo. Žal drugega ni pripeljal do konca. V času njegovega predsednikovanja se je še posebej zavzemal za rešitev prostorske stiske deške štiri-razrednice. Ta je bila tako prenatrpana, da je bilo vodstvo krajevnega šolskega sveta prisiljeno omejiti vpis le na dečke iz loške občine. Boljše razmere so se obetale po nakupu stanovanjske hiše ob šolskem poslopju v današnji Klobovsovi ulici. Obe stavbi so leta 1894 povežali, šolsko nadzidali in tako pridobili prepotrebne dodatne učilnice. Drugi problemi, ki se jih je loteval skupaj s člani šolskega sveta, so se nanašali na tekočo problematiko. Sprejemali so proračune in zaključne račune, skrbeli za vzdrževanje šolskega poslopja, nakup učil, izvajanje ukrepov v primerih zamud, epidemij nalezljivih bolezní itd. Leta 1893 so uspeli s pobudo, da se na osnovni šoli ustanovi t. i. gorska šola za dečke iz oddaljenih vasi. Šola je potekala ob nedeljah, in to ves oktober in november ter od marca do konca julija.

Škofja Loka pred prvo svetovno vojno.

Šoli je Krenner pomagal tudi materialno in finančno. V hudi zimi 1890/91 se je spomnil vseh tistih otrok, ki jim starši zaradi revščine niso mogli zagotoviti toplih oblačil. Vodstvu šole je izročil toliko sukna, da je zadoščalo za več kot 90 zimskih oblek, ki jih je najeti krojač sešil v dobrem mesecu dni. Krojača so s prostovoljnimi prispevki plačali meščani, uradniki in loška duhovščina.⁷² Še pred tem ga šolska kronika leta 1886 omenja na prvem mestu med darovalci za šolski harmonij. Tudi v testamentu ni pozabil na šolo. 400 gld je volil deški in 400 dekliški (uršulinski) šoli.⁷³

Nenadna smrt 28. marca 1895, ki jo je povzročila »srčna hiba«, je ostro prekinila njegovo javno delovanje in pustila globoko vrzel na vseh tistih področjih, kjer je aktivno sodeloval. Še zlasti hudo pa je izgubo moža in očeta in hkrati tovarnarja in posestnika občutila njegova družina. Vdova Ema je bila tako rekoč čez noč postavljena v povsem novo vlogo. Na njena ramena je padlo celotno vodstvo tovarne in upravljanje s premoženjem, ki ni bilo majhno. Otroci ji pri tem niso mogli kaj dosti pomagati, saj so bili še vsi mladoletni. *Alojz ml.* je štel 21 let in pol, *Emi* 19, najmlajši *Viktor* pa komaj 8 let. Zaradi mladoletnosti jim je deželno sodišče v Ljubljani slabo leto po očetovi smrti postavilo poleg matere še vsakemu enega soskrbnika; Alojzu ml. in Viktorju Franca Garzarollija von Thurnlacka, Emi pa Georga Stadlerja. Odločitev za dva različna soskrbnika je bila potrebna zaradi urejanja dediščine. Tu pa nas prvič prešine slutnja, da Krennerjeva smrt le ni bila tako nepričakovana, kot bi na prvi pogled sodili. Kajti vprašanje je, ali bi Alojz st. že leta 1894 napravil testament, če bi se počutil povsem zdravega in bi mu bila misel na smrt tuja in še zelo oddaljena. Tako pa je marca 1894 v testamentu za univerzalna dediča določil sinova Alojza ml. in Viktorja, ženi in hčerki pa nemenil volila. Zapuščinsko razpravo je najverjetneje opravilo sodišče v Škofji Loki. Edino, kar vemo o tej po vsej verjetnosti zelo zanimivi obravnavi, je njena oznaka IV. 127/1895. Na podlagi te obravnave je deželno sodišče v Ljubljani decembra 1896 očetovo imetje prisodilo obema sinovoma, vsakemu do polovice, sestri Emi pa volilo v znesku 30.000 gld, s katerim se je intabulirala na vseh nepremičninah, ki sta jih brata podedovala po očetu.⁷⁴ K znesku so spadale tudi 4% obresti od dneva očetove smrti dalje. Teh se je do julija 1897, ko so napravili zadolžnico, nabralo že za 2000 gld. Ob izdelavi zadolžnice so se medsebojno dogovorili, da mora Ema zahtevek za izplačilo glavnice postaviti vsaj leto dni

Otroka učitelja Bogomirja Krennerja Ana in Bogomir ml. okoli leta 1903 v Opatiji

prej, tekoče pa se ji vsake pol leta izplačujejo le obresti. Dokler je bila mladoletna, sta ji jih brata izplačevala v Škofji Loki, potem pa v tistem kraju, kjer je trenutno bivala.⁷⁴ Ženi Emi je Alojz Krenner izgovoril volilo v vrednosti 19.000 gld, s katerim se je tako kot hči intabulirala na vseh nepremičninah, ki so bile predmet dedovanja.

Ponovne spremembe lastništva je prinesla razdelilna pogodba, ki sta jo brata sklenila pred deželnim sodiščem v Ljubljani 18. decembra 1898. Mladoletnega Viktorja sta pri tem zastopala mati in soskrbnik Franc von Garzarolli. S pogodbo so sklenili, da Viktor prepusti bratu Alojzu vse nepremičnine in premičnine vključno s tovarnami v Škofji Loki in Vodmatu, vsemi stroji, orodjem in zalogami materiala z vsemi pravicami in vsemi bremenii. Celotno premično in nepremično imetje Alojza st. je bilo po cenitvi iz leta 1895 vredno okoli 140.000 gld. Sodišče je ob delitvi upoštevalo, da se je njegova vrednost zaradi staranja in uporabe vsako leto zmanjšala za 5 % in tako do leta 1898 padla na 120.000 gld. Viktorjeva polovica je bila tako vredna 60.000 gld, pri čemer je na premičnine odpadlo 23.000 gld in na nepremičnine 37.000 gld. Brata sta po očetu podedovala tudi vrednostne papirje, ki so bili na dan obračuna, 1. septembra 1898, skupaj s taloni in kuponi vredni 37.038 gld. Z delilno pogodbo so pripadli Viktorju. Ostanek do 60.000 gld pa mu je brat izplačal na roko skrbnika vključno s 4-% obrestmi od 1. septembra dalje. S tem dnem so prej omenjene premičnine in nepremičnine uradno prešle v uporabo Alojza ml. Iz delitve so bile izrecno izločene srečke Rudolfove loterije, državne loterije in ljubljanske loterije, ki pa so bile vse skupaj vredne le nekaj nad 200 gld in so še naprej ostale solastnina obeh bratov.⁷⁵

Alojz ml. je nadaljeval tradicijo Krennerjev pri soodločanju o pomembnih zadevah mesta. V občinskem odboru je sodeloval v letih 1897 do 1911, vendar ni pustil vidnejše sledi. Lahko bi celo rekli, da je bil le blede senca svojega očeta, čigar beseda je imela vedno neko težo, medtem ko Alojza ml. zapisniki omenjajo le tu in tam.

Sestra Ema je ves ta čas ostajala v senci obeh bratov. Vidneje je stopila v ospredje edino leta 1901 ob poroki s stotnikom Gotfriedom Hoferjem iz okolice Linza v Zgornji Avstriji. Ženin je bil enajst let starejši od neveste, ki jo viri ob tej priložnosti prvič navajajo z njenim polnim imenom Ema Marija Matilda. V času poroke je štel 36 let in je služboval kot stotnik pri 47. pehotnem polku barona von Becka v Gorici. Kot oficir je za poroko potreboval dovoljenje vojnega ministrstva, ki ga je dobil šele po pologu predpisane varščine. V ta namen je nevesta dovolila vpis nadzastavne pravice v znesku 50.000 K pri njeni terjatvi do brata, ki je izhajala iz očetovega volila. S 4-% letnimi obrestmi od omenjene kavcije pa sta smela samostojno razpolagati zakonca Hofer. Ta denar naj bi porabila za *izboljšanje stanu primerne subsistence*.⁷⁶ Ministrstvo se je s takšno ženitno kavcijo zavarovalo pred morebitnimi bremenii, ki bi nastala v primeru nesposobnosti njenega moža za nadaljne opravljanje vojaške službe ali v slučaju vdovstva gospe Eme. Poroka je prinesla v družino nekaj nujno potrebne svežine in je naznanjala začetek nove generacije Krennerjevega rodu. Žal je šlo v tem primeru že za stransko vejo, ki povrh tudi ni živela v Škofji Loki. Vsi kasnejši zaenkrat dosegljivi dokumenti, razen enega, Eme ne omenjajo več. Ali se je takoj po poroki preselila na Dunaj, ali so obstajale še kakšne vmesne postaje, mi ni znano. Bolj verjetna se mi zdi druga možnost, glede

na dejstvo, da je Gotfried Hofer v naslednjih desetletjih še nekajkrat napredoval, s tem pa verjetno dobival nova službena mesta. Vojaško službo je zaključil s činom polkovnika. Te zanimive podatke nam ponuja zapuščinski spis, ki je nastal po smrti Alojza ml. Iz njega nadalje izvemo, da je bila Ema leta 1940 še živa, bila pa je že vdova s stalnim bivališčem na Dunaju.

Ob intabulaciji nadzastavne pravice v zemljiški knjigi se je Ema obvezala, da prevzame skrb za protipožarno zavarovanje vseh Krennerjevih objektov. Ti so bili za primer požara zavarovani pri dveh protipožarnih zavarovalnicah. Tovarniško poslopje in stanovanjska stavba, vpisani v vložku 136 k. o. Škofja Loka sta bili za 116.100 K zavarovani pri Riunione Adriatica di Sicurtà. Tu so bile zavarovane tudi vse ostale nepremičnine in sicer: hiša z gospodarskim poslopjem na Spodnjem trgu (Mesto 56/57) za 10.000 K, hiša na Studencu št. 1 za 1400 K in Pristava v predmestju Studenec za 3600 K. Istočasno so bile vse naštete nepremičnine protipožarno zavarovane tudi pri Brandschadenversicherungsanstalt v Gradcu za skupni znesek 131.100 K.⁷⁹

Kljub velikemu številu najrazličnejših objektov so se s požarom bojevali le enkrat, ko je gorelo gospodarsko poslopje pri Pristavi na Studencu. Tudi velikonočni potres aprila 1895 jim ni povzročil pretirano velike škode. Hiši na Spodnjem trgu sta utrpeli le manjše razpoke v ometu in obokih, nekoliko bolj je bila prizadeta le hiša na Placu (Mesto 34/35). Ob komisijskem ogledu je inženir Mock v levem traktu drugega nadstropja naletel na nevarno povešen strop in številne manjše in večje razpoke v zidu in jih ukazal čim prej odpraviti.⁸⁰

Osnovna značilnost zadnje generacije škofjeloških Krennerjev je bilo odtujevanje posesti, ki so jo tri generacije z nakupi ustvarjale več kot sto let, za četrto pa v Škofji Loki ni ostalo tako rekoč nič, razen spomina nanje in skromne hišice pri Kocarju na Spodnjem trgu. Vzrokov za to je več in so tako subjektivne kot objektivne narave. Po pripovedovanju starih Ločanov, ki so še poznali zadnji Krennerjev rod, Alojz ml, kljub ustreznemu znanju ni imel veselja do izdelovanja sukna. Poleg tega moramo upoštevati še spremembe na tržišču, zlasti prevlado bombaža in novih oblačilnih materialov ter s tem povezano upadanje zanimanja za sukno. Svoje je dodala še prva

Bischhofbach, 26. V 1915
 lieber Onkel!

Seiner Anrede vom 20. d. M.
 Ich will fast ungnädig, fürste vorwitz
 in Graz, so ist mich 14 Jahre im Saal,
 dann offiziell von einem Hausbesitzer
 mich für die beidseitige Offensivität,
 dann ist in Graz ein Stück Saal
 Saalbach? Ich habe ein Urteil über
 ein Urteil

Dopisnica, ki jo je Alojz Krenner ml. maja 1915 poslal sorodniku Johannu Perlesu, nadporočniku 27. pehotnega polka, ki se je takrat zdravil v bolnišnici Rdečega križa v Budimpešti

svetovna vojna, ki se je končala s propadom dvojne monarhije in nastankom vrste novih držav v srednji Evropi. Vsa ta dejstva so bistveno vplivala na odločitve in prihodnost zadnjega lastnika tovarne.

Najprej je mladi gospodar Alojz že leta 1900 prodal zemljišča v k. o. Stari dvor. Šlo je za tri travniške, tri gozdne in eno stavbno parcelo v Virmašah. Zemljiškoknjižni podatki o tej posesti segajo v prvo polovico 19. stoletja. Tedanji lastnik Blaž Kuralt, kajzar iz Virmaš, jo je leta 1851 prodal Feliksu Carlu Gozaniju, ta pa dve leti za tem Francu Krennerju. Dvema gozdnima parcelama v izmeri 2 orala in 317 sežnjev² in dvema travnikoma, ki sta skupaj merila 987 sežnjev² je njegov sin Alojz leta 1872 priključil še bližnji travnik in nekaj gozda na Gmajni. Dokupljenega sveta je bilo bolj malo,⁸⁰ tako da mu nakup ni pomenil pretirano visokega izdatka. Prodajalcu Johanu Pevcu je za vse skupaj plačal 485 gld avstrijske veljave.⁸¹ Ves ta svet je Alojz ml. leta 1900 za 2000 K prodal Francetu Šiferju iz Žabnice. Po pripovedovanju sedanjega lastnika se je na eni od parcel nahajala opekarna, ki jo listine navajajo kot gospodarsko poslopje, vendar brez večje vrednosti. Ohranjenih dokazov za to trditvev nimamo. Že sam teren, ki je ilovnat in slabo rodovit, in tradicija izdelovanja opeke tod okoli, ki je bila živa še pred tremi desetletji, pa govorijo gornji trditvi v prid. Kupec je z dnem podpisa pogodbe prevzel vse nevarnosti, ki bi nastale na kupljenih zemljiščih zaradi požara, potresa, poplave itd., Alojz Krenner pa stroške prepisa in izbrisa zastavnih terjatev.⁸²

Naslednji dve desetletji je ostalo Krennerjevo posestno stanje v glavnem nespremenjeno. Prava poplava odtujitev pa je sledila po koncu prve svetovne vojne. Alojz se v tedanjih razmerah ni odločil za ponovni zagon tovarne in jo je že januarja 1919 prodal bratu Viktorju, o čemer bo več govora v poglavju o tovarni. Obdržal pa je še vsa gozdna, travniška in njivska zemljišča Krennerjeve domačije. Kaj kmalu so ga tudi te nepremičnine začele vse bolj obremenjevati in v naslednjem desetletju in pol jih je drugo za drugo prodal. Prva je šla v prodajo Pristava ob Sori onkraj Lahovega mostu. Na njej so v času delovanja tovarne sušili sukno in odeje, z opustom suknerske proizvodnje pa so jo uporabljali le še za gojenje krme. Za pristavo se je zanimal kupec tovarne, Jakob Dermota. Zanj je bil pripravljen odšteti 28.000 K, kar se je tudi Alojzu zdelo primerna cena za sklenitev kupčije, ki sta jo opravila 26. aprila 1919 pri notarju Lenčku.⁸³ Dve leti zatem je prišla na vrsto Pristava na Studencu. Šlo je za eno najstarejših Krennerjevih posesti, ki jo je kupil že praded Josip nekje na prelomu iz 18. v 19. stol. Staro gospodarsko poslopje zasledimo že v katastrski mapi iz leta 1825. Leta 1868 ga je močno poškodoval požar. Vrt in gospodarsko poslopje je za 132.000 K kupil univerzitetni profesor in znani biolog, dr. Franc Jesenko iz Ljubljane. Ker je izhajal iz sosednje Jesenkove hiše, je bil nakup zanj še toliko bolj vabljev. Ni pa posesti dolgo časa obdržal zase. Že naslednje leto je del vrta in gospodarsko poslopje prodal ing. Francu Schneiterju iz Ljubljane, ki je pristavo adaptiral v stanovanje in tovarno turbin.⁸⁴

Leta 1924 je bila za 40.000 din naprodaj Krennerjeva bajta na Studencu št. 1 z bližnjim travnikom, njivo in k hiši pripadajočima gozdovoma. Za nakup bajte se je odločil čevljarški mojster in trgovec s suho robo Valentin Potočnik s Spodnjega trga.⁸⁵ Že iz izraza bajta se vidi, da je šlo za stavbo, katere bivši lastniki niso bili istočasno

tudi njeni stanovalci. Takšnih primerov je bilo v loških predmestjih še več, njihovi lastniki pa so bili po večini posestniki iz mesta, največ s Placa, ki pa so se poleg osnovne, največkrat obrtne in trgovske dejavnosti, preživljali tudi s kmetovanjem.

Naslednje prodaje sodijo v leta 1928–1930. Vse je po bratovem pooblastilu izpeljal dr. Viktor Krenner, ki je tudi določal kupnino zanje in podpisoval kupoprodajne pogodbe. Občinskemu nakupu njive in travnika s kozolcem na Osterfeldu v znesku 45.000 din⁸⁸ je sledila prodaja dveh parcel v Šajsbahu (današnji Plevni). Za 5100 m² sveta mu je ing. Franc Schneider leta 1929 plačal 70.000 din. Večji del prodanega sveta je predstavljala njiva, ki jo je imel v času prodaje v zakupu France Primožič. Schneiderja kot kaže to ni motilo in je pristal na pogoj, da bo Primožiču v primeru zahteve po takojšnjem odstopu kupljene njive sam povrnil nastalo škodo.⁸⁹ V naslednjem letu je na tem mestu zrasla nova tovarna, v katero je iz nekdanje Pristave v Karlovcu preselil proizvodnjo vodnih turbin in drobne opreme za mline in žage. Krenner in Schneider sta se najverjetneje seznanila v času gradnje nove loške elektrarne. Krenner je bil tedaj njen ravnatelj, Schneider pa že uveljavljeni konstruktor vodnih turbin. Ker je iskal primerne prostore za tovarno, mu je Krenner ponudil najprej bratove parcele na Studencu in kasneje na Plevni.⁹⁰

Zadnji je po nekaj več kot sto letih zamenjal lastnika travnik pod sotočjem Selške in Poljanske Sore. Njegova lega zaradi bližine reke, ki je stalno spodjedala bregove in ob velikih nalivih poplavljala, ni bila ugodna in je bistveno vplivala na ceno. Krenner je zanj iztržil le 15.000 din.⁹¹

Verjetno je Alojz že takrat razmišljal o selitvi na Dunaj, kamor je po vsej verjetnosti odšel leta 1932. Ob popisu 31. marca 1931 sta še oba z bratom živela na Spodnjem trgu 24. Nobeden ni bil poročen in oba sta kot materin jezik navedla nemščino. Viktor je opravljal delo ravnatelja škofjeloške elektrarne, Alojz pa je živel kot posestnik. Kot podnajemnik je pri njiju stanoval vodja sreske izpostave Franc Levičnik.⁹² 31. januarja 1932 so Alojza uradno črtali iz občinskega volilnega imenika, brata Viktorja, ki mu je sledil na Dunaj, pa leto kasneje. Domovinsko pravico sta po tedanji zakonodaji še vedno imela v Škofji Loki. Semkaj se je Alojz v naslednjih letih še večkrat vračal, kar dokazuje tudi njegov lastnoročno napisani testament. Napravil ga je ob obisku v Loki februarja 1935 in ga po vrnitvi na Dunaj tam sodno deponiral. Nenadni smrti v prodajalni s čevlji 11. decembra 1939 na Dunaju je botrovala ohromitev sreca. Kot je bila pokojnikova poslednja volja, je vse premoženje po njem dedoval brat Viktor. Sestra Ema pl. Hofer ni zahtevala ničesar. Zapuščinsko obravnavo je za premoženje v Avstriji izpeljalo sodišče na Dunaju, za premoženje pri nas pa sodišče v Škofji Loki. Oboji so skrbno popisali zapustnikovo imetje. Spiska nepremičnin in premičnin sta bila tokrat mnogo krajša kot pri očetu, dedu ali pradedu. Da Dunaju je ostalo za 8896 RM čistega premoženja, večinoma naloženega v vrednostnih papirjih in na hranilnih knjižicah. Drugega premoženja skorajda ni imel razen dveh zlatih prstanov, dveh kravatih igel, ročne ure, nekaj obleke in perila, pohištva in 42 RM gotovine. Zapuščina v Škofji Loki je bila v glavnem nepremičnega značaja. Vanjo je spadala hiša z gospodarskim poslopjem in dvoriščem na Spodnjem trgu 24 (vulgo Krenner), leta 1940 ocenjena na 120.000 din, hiša na Spodnjem trgu 14 z zelenjavnim vrtom (vulgo Kocar), vredna 60.000 din, vloga pri

Mestni hranilnici v Ljubljani v višini 32.050 din in pohištvo za kuhinjo in dve sobi, vredno 5000 din, kar je skupaj zneslo 217.050 din. Po kurzu 15 din za eno marko, ki je veljal marca 1940, je bil ta znesek enak 14.470 RM. Podatek navajam zaradi lažje primerjave obeh delov zapuščine. Ob prevzemu dediščine je Viktor izpolnil bratovo željo in mestnim revežem nakazal 1000 din, prav toliko pa tudi loškim gasilcem.⁹¹ Prav tako ni pozabil na bratovo zahtevo, da mu pred pokopom prebodejo srce.

Na Dunaju se je Viktor oprijel trgovske dejavnosti in na vrnitev v Škofjo Loko ni več računal. Krennerjevo hišo z gospodarskim poslopjem in dvoriščem je leta 1940 za 245.000 din prodal ravnatelju tovarne klobukov, Alojžu Kmetiču.⁹² Kasneje je hiša še menjala lastnike, dokler je ni odkupila Kmetijska zadruga in v prtiličju uredila trgovske prostore.

Brata sta še pravi čas prodala večino nepremičnin, tako da povojne zaplembe Viktorja niso pretirano prizadele. Izgubil je le hišo pri Kocarju, ki je na podlagi odločbe okrajne zaplembene komisije z dne 3. septembra 1945 in odločbe okrožne zaplembene komisije iz srede decembra 1945 postala last FLRJ,⁹³ ta pa jo je kasneje prodala njenim stanovalcem. Do podržavljenja jo je imela več kot deset let v najemu delniška družba Elektrarna Škofja Loka. Uporabljala jo je za stanovanja svojih delavcev in za skladišče. O usodi hiše se je Krenner zadnjič pozanimal marca 1946 na dopisnici, naslovljeni na loško elektrarno, poslani iz Salzburga. Tu ga naši viri zadnjič omenjajo leta 1953.

Opombe

- ⁹¹ France Štukl, Krennerjeva bolniška blagajna, *Loški razgledi* (dalje LR) 41, Škofja Loka 1994, str. 251.
- ⁹² Ob poroki ga vir omenja kot irharskega pomočnika, a žal brez navedbe kraja, od koder je izhajal.
- ⁹³ Zgodovinski arhiv Ljubljana – Enota v Škofji Loki (dalje ZAL-ŠKL), Okrajno sodišče Škofja Loka, Intabulationsbuch der hochfürstlichen freisingischen Municipal Stadt Lack I., fol. 53–55.
- ⁹⁴ Nadškofijski arhiv Ljubljana (dalje NŠALj), Župnija Škofja Loka, Indeks k rojstni matični knjigi II. (1736–1789) in Indeks k rojstni matični knjigi III. (1790–1804).
- ⁹⁵ France Štukl, *Knjiga hiš v Škofji Loki I.* (dalje *Knjiga hiš I.*), Škofja Loka 1981, str. 69.
- ⁹⁶ France Štukl, *Knjiga hiš v Škofji Loki III., Stara Loka in njene hiše* (dalje *Knjiga hiš III.*), Ljubljana–Škofja Loka 1996, str. 211.
- ⁹⁷ France Štukl, *Knjiga hiš I.*, str. 42.
- ⁹⁸ France Štukl, *Knjiga hiš v Škofji Loki II.* (dalje *Knjiga hiš II.*), Škofja Loka 1984, str. 88–89 in ZAL-ŠKL, Okrajno sodišče Škofja Loka, Intabulations-Protokoll des Stadtdominiums Lack VI. (dalje Tom VI.), fol. 49–52.
- ⁹⁹ ZAL-ŠKL, Občina Škofja Loka do 1945, Popis prebivalstva 1880 in Popis prebivalstva 1890.
- ¹⁰⁰ ZAL-ŠKL, Okrajno sodišče Škofja Loka, Intabul. Protokoll Pfarhofs und Kirchengilten Altenlack VII., fol. 148–151.
- ¹⁰¹ ZAL-ŠKL, Okrajno sodišče Škofja Loka, Tom IV., fol. 8–9.
- ¹⁰² ZAL-ŠKL, Okrajno sodišče Škofja Loka, Tom IV., fol. 88–90 in Tom VI., fol. 52.
- ¹⁰³ Rojstne knjige na nobenem mestu ne navajajo hčerke Polone. Verjetno je imela dve imeni, pri čemer je župnik v krstno knjigo zapisal le prvo, uporabljala pa je drugo. Detaljnije pregledovanje poročnih matičnih knjig in listinske serije k zemljiški knjigi me je pripeljalo do zaključka, da gre najverjetneje za hčerko Nežo. Rojena je bila 7. februarja 1792, dva dni pred godom sv. Apolonije. Preverjanje podatkov v arhivskem gradivu župnije Laško, kamor se je preselila po poroki s Francem Herzmannom, zaradi nekompletnosti gradiva, ni dalo zelenih rezultatov.
- ¹⁰⁴ ZAL-ŠKL, Okrajno sodišče Škofja Loka, Tom V., fol. 191–196.

- ¹⁵ France Štukl, *Knjiga biš I.*, str. 40–41.
- ¹⁶ Katarina Kobe-Arzenšek, *Pri tekstilni industrijski obrati na Slovenskem*, Ljubljana 1968, str. 15.
- ¹⁷ Josip Žontar, *Zgodovina mesta Kranja*, Ljubljana 1939, str. 410 in 416.
- ¹⁸ Prav tam, str. 418.
- ¹⁹ NŠALj, Župnija Kranj, Status animarum župnije Kranj 1761–1878 in Status animarum župnije Kranj 1823–1942.
- ²⁰ Takrat Mesto 101, kasneje Tavčarjeva ul. 8.
- ²¹ ZAL-ŠKL, Okrajno sodišče Škofja Loka, Herrschaft Lack, Supplement Band IV., Post N. 206.
- ²² ZAL-ŠKL, Okrajno sodišče Škofja Loka, Herrschaft Lack, Supplement Band II., fol. 19.
- ²³ ZAL-ŠKL, Okrajno sodišče Škofja Loka, Gewähr Urkunden Protokoll, Tom C, fol. 53–54.
- ²⁴ Roza Krenner je bila rojena v Trziču h. št. 120 (vulgo pri Toncu) 19. avgusta 1806. Oče Anton Kališnik je imel tu gostilno in trgovino. Mati Margareta je kmalu po njenem rojstvu zaradi strahu in opeklin, ki jih je utrpela ob požaru leta 1811, ohromela. Vir: Viktor Kragl, *Zgodovinski drobci župnije Trzič*, Trzič 1936, str. 29.
- ²⁵ NŠALj, Župnija Škofja Loka, Status animarum, t. e. 1, a. e. 1.
- ²⁶ NŠALj, Mrliška knjiga župnije Škofja Loka 1834–1857.
- ²⁷ NŠALj, Mrliška knjiga župnije Škofja Loka 1816–1833.
- ²⁸ NŠALj, Župnija Škofja Loka, Status animarum, t. e. 1, a. e. 1.
- ²⁹ Nemiški zapisi ga navajajo kot Johanna Georga Stadlerja.
- ³⁰ ZAL-ŠKL, Notariat Škofja Loka, notar Janez Triller, t. e. 26, spis 8913.
- ³¹ France Štukl, *Knjiga biš II.*, str. 92.
- ³² France Štukl, *Knjiga biš II.*, str. 92.
- ³³ France Štukl, *Knjiga biš II.*, str. 92.
- ³⁴ ZAL-ŠKL, Občina Škofja Loka do 1945, Popis prebivalstva 1869.
- ³⁵ ZAL-ŠKL, Občina Škofja Loka do 1945, Popis prebivalstva 1880.
- ³⁶ ZAL-ŠKL, Občina Škofja Loka do 1945, Popis prebivalstva 1880.
- ³⁷ Okrajno sodišče Škofja Loka, Zemljiška knjiga k. o. Škofja Loka, vlož. 325.
- ³⁸ Testament je napravil 4. julija 1865.
- ³⁹ ZAL-ŠKL, Okrajno sodišče Škofja Loka, Listinska serija, leto 1880, XXX., N 201.
- ⁴⁰ Gre za zemljišče, ki je danes večinoma pozidano in se nahaja med bencinsko črpalko na Križišču in Plevno.
- ⁴¹ ZAL-ŠKL, Notariat Škofja Loka, notar Janez Triller, t. e. 26, spisi 8909–8913.
- ⁴² Karel Kavšek je imel svojo trgovino na Dunajski c. 16 (danes Slovenska c.) v Ljubljani. Leta 1899 sta ga nasledila trgovec z železnino Schneider in Verovšek. Po drugi svetovni vojni je bila njuna trgovina zaplenjena, na njeni osnovi pa je nastala trgovina Metalka.
- ⁴³ ZAL-ŠKL, Okrajno sodišče Škofja Loka, Listinska serija, leto 1880, XXX., N 351.
- ⁴⁴ ZAL-ŠKL, Okrajno sodišče Škofja Loka, Listinska serija, leto 1881, XXXI., N 643.
- ⁴⁵ ZAL-ŠKL, Okrajno sodišče Škofja Loka, Listinska serija, leto 1882, XXXII., N 290.
- ⁴⁶ Josipovo volilo je izplačal še Alojz januarja 1895, preostala tri pa njegova sinova Alojz ml. in Viktor sredi julija 1897. Vir: ZAL-ŠKL, Okrajno sodišče Škofja Loka, Listinska serija, leto 1895, N 590 in leto 1897, N 1809–1811.
- ⁴⁷ NŠALj, Župnija Škofja Loka, Status animarum, t. e. 1, a. e. 1.
- ⁴⁸ Emma Steiskall je bila rojena na Dunaju 13. 12. 1849. Vir: NŠALj, Župnija Škofja Loka, Status animarum, t. e. 2, a. e. 6.
- ⁴⁹ NŠALj, Župnija Škofja Loka, Status animarum, t. e. 2, a. e. 6.
- ⁵⁰ ZAL-ŠKL, Notariat Škofja Loka, notar Janez Triller, t. e. 19, spis 3243.
- ⁵¹ ZAL-ŠKL, Okrajno sodišče Škofja Loka, Listinska serija, leto 1880, XXX., N 220 in Notariat Škofja Loka, notar Janez Triller, t. e. 26, spis 8953.
- ⁵² France Štukl, *Knjiga biš II.*, str. 54.
- ⁵³ ZAL-ŠKL, Notariat Škofja Loka, notar Janez Triller, t. e. 18, spis 2904.
- ⁵⁴ ZAL-ŠKL, Okrajno sodišče Škofja Loka, Listinska serija, leto 1880, XXX., N 770.
- ⁵⁵ France Štukl, *Knjiga biš II.*, str. 54–55.

- ²⁷ Katarina Kobe-Arzenšek, Prispevek k zgodovini Krennerjeve suknarne v Škofji Loki (dalje Prispevek ...), *LR 17/1970*, str. 229.
- ²⁸ ZAL-ŠKL, Okrajno sodišče Škofja Loka, Listinska serija, leto 1896, N 2365–2366.
- ²⁹ ZAL-ŠKL, Notariat Škofja Loka, notar Janez Triller, t. e. 27, spis 9332.
- ³⁰ Prav tam, t. e. 31, spis 12555, in France Štukl, *Knjiga biš L.*, str. 99.
- ³¹ Opomba urednika Loških razgledov Franceta Planine na koncu članka Katarine Kobe-Arzenšek, Prispevek ..., *LR 17/1970*, str. 231.
- ³² ZAL-ŠKL, Občina Škofja Loka do 1945, t. e. 105, Krennerjeve dozidave in prezidave tovarne sukna in hiš.
- ³³ ZAL-ŠKL, Notariat Škofja Loka, notar Janez Triller, t. e. 32, spis 13455.
- ³⁴ ZAL-ŠKL, Okrajno sodišče Škofja Loka, Listinska serija, leto 1893, N 101.
- ³⁵ ZAL-ŠKL, Okrajno sodišče Škofja Loka, *Satzbuch des Gutes Altenlack*, fol. 52, in *Urkunden Protokoll des Gutes Altenlack*, Tom IV, fol. 75–77.
- ³⁶ ZAL-ŠKL, Občina Škofja Loka do 1945, Popis prebivalstva 1890.
- ³⁷ ZAL-ŠKL, Osnovna šola Škofja Loka 1818–1973, Zapisnik – Katalog der Schule zu Bischoflack, 1879–80, 1880–81, 1881–82, 1882–83, Jahresbericht der Staats Ober-Realschule, Ljubljana 1884 in ZAL-ŠKL, Občina Škofja Loka do 1945, Popis prebivalstva 1890.
- ³⁸ ZAL-ŠKL, Zasebna uršulinska dekliška šola v Škofji Loki, Knjiga časti 1887–1926.
- ³⁹ ZAL-ŠKL, Osnovna šola Škofja Loka 1826–1962, Šolska matica A (1893–1913), t. e. 9, in *Katalogi pet-razredne ljudske šole 1894–1896*, t. e. 38.
- ⁴⁰ *Zapisniki in drugi dokumenti iz arhiva občine Škofja Loka 1861 do 1918 (dalje Zapisniki in drugi dokumenti ...)*, pripravil in uredil France Štukl, Škofja Loka 1979, str. 9–40 in 99.
- ⁴¹ *Zapisniki in drugi dokumenti ...*, str. 36–37.
- ⁴² France Štukl, Sto let gasilsiva v Škofji Loki (1876–1976), *LR 23/1976*, str. 128–145 in ZAL-ŠKL, Gasilsko društvo Škofja Loka, t. e. 1, 4, 6.
- ⁴³ ZAL-ŠKL, Osnovna šola Škofja Loka 1818–1973, Letno poročilo četrterozredne deške ljudske šole v Škofji Loki, Škofja Loka 1891, str. 9.
- ⁴⁴ ZAL-ŠKL, Krajevni šolski svet Škofja Loka, Zapisniki 1892–1895, t. e. 1 in Jeja Jamar-Legat, Loško šolstvo v drugi polovici 19. stoletja, *LR 18/1971*, str. 80–86.
- ⁴⁵ ZAL-ŠKL, Okrajno sodišče Škofja Loka, Listinska serija, leto 1897, N 1944.
- ⁴⁶ ZAL-ŠKL, Okrajno sodišče Škofja Loka, Listinska serija, leto 1897, N 1945.
- ⁴⁷ ZAL-ŠKL, Okrajno sodišče Škofja Loka, Listinska serija, leto 1899, N 22.
- ⁴⁸ Okrajno sodišče Škofja Loka, Zemljiška knjiga, listinska serija, leto 1901, spis 345.
- ⁴⁹ Okrajno sodišče Škofja Loka, Zemljiška knjiga, listinska serija, leto 1901, spis 345.
- ⁵⁰ ZAL-ŠKL, Občina Škofja Loka do 1945, Potres, t. e. 99.
- ⁵¹ *Travnik je meril le 190 klafter, gozd pa 570.*
- ⁵² ZAL-ŠKL, Okrajno sodišče Škofja Loka, *Herrschaft Lack, Supplement Band V.*, Post N. 53 in Notariat Škofja Loka, notar Janez Triller, spis 3048.
- ⁵³ Okrajno sodišče Škofja Loka, Zemljiška knjiga, Listinska serija, leto 1900, spis 153.
- ⁵⁴ ZAL-ŠKL, Notariat Škofja Loka, notar Niko Lenček, t. e. 94, spis 18553–5232.
- ⁵⁵ France Štukl, *Knjiga biš L.*, str. 80 in Okrajno sodišče Škofja Loka, Zemljiška knjiga, Listinska serija, leto 1921, spis 213, in leto 1922, spis 102.
- ⁵⁶ Okrajno sodišče Škofja Loka, Zemljiška knjiga, listinska serija, leto 1924, spis 604.
- ⁵⁷ ZAL-ŠKL, notar Stevo Šink, t. e. 14, spis 509.
- ⁵⁸ ZAL-ŠKL, notar Stevo Šink, t. e. 16, spis 1166.
- ⁵⁹ Leopold Šolc, 150 strokovnjakov in 7000 konjskih moči, *LR 12/1965*, str. 65–81.
- ⁶⁰ Okrajno sodišče Škofja Loka, Zemljiška knjiga, leto 1930, spis 792.
- ⁶¹ ZAL-ŠKL, Občina Škofja Loka do leta 1945, popis prebivalstva 31. 12. 1930.
- ⁶² ZAL-ŠKL, Okrajno sodišče Škofja Loka, t. e. 83, zapuščinski spis O 54/40.
- ⁶³ ZAL-ŠKL, Notar Stevo Šink, t. e. 28, spis 1267, in t. e. 29, spis 1374.
- ⁶⁴ ZAL-ŠKL, Skupščina občine Škofja Loka s predniki, Zaplembe, t. e. 2, spis Krenner Viktor.

ZUSAMMENFASSUNG

Vier Generationen der Familie Krenner aus Škofja Loka (1. Teil)

Die Familie Krenner wurde in Škofja Loka schon im Jahr 1783 erwähnt. In diesem Jahr heirateten in der Stadtkirche von Škofja Loka die Einheimische Ana Marija Rieser und der Weißgerbergeselle Jožef Krenner. Woher er kam und woher seine Familie stammte, weiß man bis jetzt noch nicht genau, wahrscheinlich aus einem deutschsprachigen Land, denn in den Volkszählungsdokumenten wurde als Verkehrssprache immer Deutsch angegeben.

Die erste Generation der Familie Krenner beschäftigte sich noch mit dem alten Gewerbe, mit der Weißgerberei, schon die nächste aber nicht mehr. Franc, der Sohn von Jožef, erbaute um das Jahr 1830 an den Wasserkraftanlagen am Fluß Selška Sora einen kleineren Textilbetrieb. Darin wurden Bettdecken verschiedener Farben für In- und Ausland hergestellt. Im Jahr 1838 erhielt er für seine Erzeugnisse auf der Gewerbeausstellung in Klagenfurt einen besonderen Anerkennungspreis für Qualität. Ihren Höhepunkt erlebte Familie Krenner mit der dritten Generation, mit Alojz, dem Sohn von Franc. Der tüchtige Alojz kaufte in unmittelbarer Umgebung von Vaters Betrieb alle Stadthäuser, die er niederreißen ließ und erbaute Mitte 70-er Jahre des 19. Jh. eine Fabrik, die in besten Zeiten 100 Arbeiter beschäftigte. Man erzeugte verschiedene Stoffe und Bettdecken. Sein Handelsnetz war in ganz Österreich-Ungarn von Vorarlberg bis Transsilvanien weitverzweigt. Wiener und Grazer Großhändler waren seine Stammkunden. Als einer der bedeutendsten Stadtbürger übernahm er wichtige Ämter auch in der Stadtverwaltung, jahrelang war er Gemeindevorstand und Berater. Mit konstruktiven Vorschlägen half er kommunale, gesundheitliche, soziale und andere Probleme der damaligen Stadt zu lösen. Er nahm auch bei der Gründung des Feuerschutzes und der Stadtkasse teil. Er leitete den Schulausschuß usw. Sein Verdienst war, dass Škofja Loka schon im Jahr 1894 eine öffentliche elektrische Beleuchtung bekam und damit übertraf es alle anderen Städte im Land Krain. Nach seinem frühen Tod begann die Bedeutung der Familie Krenner zu sinken. Seine Tochter Ema zog nach der Heirat aus Škofja Loka weg, ihre Brüder Alojz Jr. und Viktor blieben unverheiratet. Alojz beschäftigte sich noch einige Zeit mit der Herstellung von Tuchwaren und Bettdecken und sein Bruder Viktor mit dem Verkauf elektrischer Energie aus dem Wasserkraftwerk. Die Verhältnisse auf dem Markt, der neue Materialien verlangte und später noch der Ausbruch des Ersten Weltkriegs wurden der Tuchwarenfabrik von Škofja Loka zum Verhängnis. Die Fabrikräume dienten während des Krieges als Militärkrankenhaus. Die Brüder verkauften sie bald nach dem Krieg an Jakob Dermota aus Železniki. In den nächsten Jahren verkauften sie noch alle übrigen Immobilien und zogen Anfang 30-er Jahre vorigen Jahrhunderts nach Wien.

Alle Krenners Generationen waren zahlreich. Jožef und Ana, geb. Rieser hatten 13 Kinder. Franc und Rosa, geb. Kališnik sogar 14. Alojz und Emma, geb. Steškal aber nur drei. Wegen verschiedener Krankheiten und Unfälle überlebten alle Kinder das Kindesalter natürlich nicht, für die anderen sorgten aber ihre Eltern gut vor. Den Jungen gaben sie die Möglichkeit, einen Beruf auszuüben und den Mädchen eine stattliche Mitgift, so dass es nicht schwer war, einen standesgemäßen Ehemann zu finden. Als eine dunkle Wolke lag aber über allen Generationen die Neigung zu Herz- und Blutkreislaufkrankheiten, die vor allem männliche Familienmitglieder gefährdeten und nur wenige erlebten mehr als 50 Jahre.